

Darió, com el punt d'on arrenca la lírica actual. És de desitjar, doncs, que en una altra ocasió Dámaso Alonso ens ofereixi la seva visió íntegra i personal d'una època poètica que pocs coneixen com ell. L'edició, com totes les de Gredos, és impecable i inclou interessants fotografies dels poetes tractats.

Geoffrey W. RIBBANS

JOAQUIM CARRERAS I ARTAU: *L'epistolari d'Arnau de Vilanova*. Barcelona, IEC, 1950. 28 pàgs. («Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica», X.) — *Del epistolario espiritual de Arnaldo de Vilanova*. Barcelona 1948. 32 pàgs. («Estudios Franciscanos», XLIX.) — *Arnaldo de Vilanova, apologista antijudaico*. Madrid 1947. 14 pàgs. («Sefarad», VII.) — *La «Allocutio super Tetragrammaton» de Arnaldo de Vilanova*. Madrid 1949. 32 pàgs. («Sefarad», IX.) — *La polémica gerundense sobre el Anticristo entre Arnau de Vilanova y los dominicos*. Gerona 1950. 58 pàgs. («Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», V.) — *Arnau de Vilanova et les mouvements mystiques du Midi de la France*. París 1948. 6 pàgs. («Revue de Synthèse», LXIV.)

En l'actual desenvolupament dels estudis arnaldians el Prof. Joaquim Carreras i Artau ocupa un lloc preeminent. Ara, en aquesta recensió, apleguem els seus estudis sobre Arnau de Vilanova apareguts des de l'any 1947, data dels seus magnífics pròlegs a les *Obres catalanes* del metge-reformista, que foren ja recensionats als *ER* (I, 251-254). El primer i el darrer d'aquests sis treballs abracen els dos períodes de la vida d'Arnau com a escriptor espiritual, l'anterior i el posterior a l'any 1305, en què l'ideal de reforma espiritualística comença ja a predominar sobre les elucubracions escatològiques. Els altres quatre resten emmarcats en la primera etapa.

I. — El Sr. Carreras destria acuradament l'epistolari d'Arnau de Vilanova — conjunt de lletres en el sentit més estricte del mot — d'altres peces breus — tractats i documents no epistolars —, per tal d'estudiar en conjunt, per primera vegada, la producció arnaldiana d'aquell caire. Interessants els paràgrafs introductoris (pàgs. 7-10) que enumeren les lletres d'Arnau i a Arnau ara perdudes, però l'existència de les quals ens és coneguda a través de la documentació que ha pervingut fins a nosaltres. No és l'intent de l'autor de donar una bibliografia exhaustiva de tots els manuscrits i edicions que ens han conservat les lletres arnaldianes, sinó de sistematitzar el conjunt de l'*opus epistularum* de mestre Arnau segons el caire i el contingut de cada peça, citada per l'edició més abastable o pel seu manuscrit bàsic. Posada la bipolaritat — metge i teòleg — d'Arnau, el criteri ordenador no podia pas ésser el cronològic, sinó el doctrinal, destriant de bell antuvi les lletres científiques de les político-religioses.

De les primeres, les unes són més tost dedicatòries d'obres trameses a personatges més o menys precisats històricament; les altres, veritables tractats breus escrits en forma epistolar i adreçats a una persona determinada, bé que no sempre per al seu ús exclusiu.

El boldró de lletres político-religioses presenta el problema inicial si algunes de les conservades a l'Arxiu Reial de Barcelona són realment autògrafes, com

Finke havia sospitat; jo m'havia decantat per la negativa en el cas de les dues lletres catalanes (*ENC*, A, LIII-LIV, 81-84), però l'estudi d'Anneliese Maier sobre el ms. Borgh. 205 de la Vaticana (*AST*, XXI, 1948, 53-66), que conté algunes glosses possiblement autògrafes d'Arnau, obliga a replantejar l'estudi paleogràfic de totes aquelles lletres que un temps hom cregué autògrafes.

Comsevulla, autògrafes o no, les epístoles político-religioses són, sens dubte, les més interessants de l'opus arnaldià sota tots els aspectes, i les que han merescut un estudi més acurat per part del Dr. Carreras i Artau. Per la seva banda, aquest segon grup conté dues menes de lletres: les que són desvinculades, directament, de qualsevol altre escrit arnaldià (lletres diplomàtiques i espirituals, de dues de les quals, adreçades a Bremon de Montferrer i a Bartomeva Montaner o Montaneri, és donat el text en apèndix, pàgs. 25-27, segons el ms. Vat. lat. 3824, fols. 232^v-234^r) i lletres de tramesa del *De cymbalis Ecclesiae* i de la *Philosophia catholica et divina*, de totes les quals En Carreras dóna una encertada visió de conjunt.

II. — Les lletres d'adreça de la *Philosophia* són només dues: l'una a Bonifaci VIII — interessant per a conèixer la història de les relacions entre el papa Caetani i el seu metge-teòleg — i l'altra al col·legi dels cardenals. En canvi, el *De cymbalis*, mestre Arnau l'adreçà a dotze comunitats i personatges que li interessava de vincular al seu ideari joaquimític, segons el qual ell era la darrera campana que anunciava la tercera i última etapa de la vida de l'Església, l'època de l'Esperit Sant profetitzada per l'abat de Fiore.

Aquestes dotze lletres, sumàriament ressenyades en l'estudi anterior, han estat més acuradament estudiades damunt «Estudios Franciscanos», on hom assenyala els matisos i les insinuacions diferents proposats per Arnau de Vilanova segons la diferent mentalitat dels destinataris, i finalment se'n dóna, per primera vegada, el text complet, segons el manuscrit de la Biblioteca Vaticana (fols. 98^a-110^a).

Les sis primeres van adreçades a altres tantes comunitats religioses: dues que calia prevenir, perquè no s'oposessin a la seva acció reformista i a les seves dèries teològiques — els dominicans de París i de Montpeller (lletres 1 i 2, pàgs. 392-395) —; quatre que era oportú d'entusiasmar més i més per les idees de l'abat Joaquim: els franciscans d'aquelles dues mateixes ciutats, els victorins de París i els cistercencs de Valmanha (lletres 3-6, pàgs. 395-399).

Les sis lletres restants són: per als bisbes d'Aux i de Bordeus, Amanevus i Bertran de Got (lletra 7, pàgs. 400-403), el segon dels quals, elegit papa i pres el nom de Climent V, tan lligat estarà a les darreres empreses de mestre Arnau; per al bisbe de València, probablement de la València nostra, Ramon Despont (lletra 8, pàg. 403); per als d'Embrun i Auxerre, Guillem de Mandagot i Pere de Mornay (lletres 9 i 10, pàgs. 403-405); i, finalment, per als reis de França i de Catalunya-Aragó, Felip IV *el Bell* i Jaume II *el Just*.

Havent estat compost el *De cymbalis* a Scurcola, davant mateix d'Anagni, l'estiu del 1301, hom pot suposar que aquesta és també la data aproximada d'aquell tan interessant recull de lletres.

III. — Una de les dates més reculades de l'interès d'Arnau de Vilanova per les qüestions religioses és la de 1281-85, quan freqüentà a Barcelona l'estudi hebraic del famós dominicà Ramon Martí. El seu interès inicial devia ésser potser d'aprendre bé aquella llengua, que tant li havia de servir per als seus estudis mèdics; però ell se'n valgué tot d'una per al seu profit espiritual i per al dels altres. Aquest és l'origen de la seva *Allocutio*, datada al castell

de Meüillon, al Delfinat, i destinada, com examina acuradament el Dr. Carreras en el seu primer article de «Sefarad», a provar als jueus que el misteri de la Trinitat estava ja simbolitzat de diferents maneres en les quatre lletres del nom hebreu de Jahvè. La natural fantasia d'Arnau, empesa per les ardideses simbòliques dels comentaristes de Gioacchino da Fiore, arriba a trobar tota mena d'arguments comprovatoris en la figura mateixa d'aquelles quatre lletres, en llur so i en llur col·locació.

IV. — El text complet de l'*Allocutio super Tetragrammaton*, transcrit del ms. Vat. lat., fols. 13^a-28^d, ha estat publicat, per primera vegada també, pel mateix Sr. Carreras i Artau, en l'esmentada revista d'estudis hebraics, en forma provisòria, amb un mínim de notes, com un avanç — i el mateix cal dir de l'epistolari esmentat i de l'*Eulogium* que examinaré tot seguit — de l'edició crítica que l'Institut d'Estudis Catalans prepara en relació amb la Unió Acadèmica Internacional (cf. *BSCEH*, I (1952), 97-100).

Aqueix interès d'Arnau de Vilanova per l'apologètica cristiana i catòlica envers els jueus i la prevenció contra ells (cf., per. ex., *Obrs catalanes*, I, 234-235) són trets molt freqüents entre els conversos del judaisme, i que, sumats a la seva professió i a la dels familiars de la seva muller Agnès Blasi, a l'*entourage* hebraic de Joan Blasi a Marsella, al caràcter exaltat de mestre Arnau i al testimoni confús del seu contemporani Henry of Harclay, em penso que permeten de plantejar, almenys com a hipòtesi de treball, la qüestió del seu origen jueu.

V. — El Dr. Carreras i Artau ha preparat amb més amor i més cura l'estudi de la polèmica gironina i l'edició dels textos corresponents.

Mai fins ara no havien estat historiades a fons les controvèrsies hagudes a Girona i a Castelló d'Empúries entre Arnau de Vilanova i els dominicans a les darreries del 1302 o a començaments del 1303. Ara ens són exposats els fets amb una claredat i una coherència transparents; els personatges deixen d'ésser noms per a fer-se homes: el dominicà fra Bernat de Puigcercós, l'impugnador principal de les fantasies apocalíptiques d'Arnau; el bisbe de Girona Bernat de Vilamarí i l'arquebisbe de Tarragona Roderic Tello; el prior de Sant Domènec de Girona, fra Ponç d'Olzeda; i fins i tot els personatges secundaris que intervenen, tant a Girona mateix com a Castelló d'Empúries, en les polèmiques.

L'autor d'aquest remarcable treball exposa primer el fil de les argumentacions propugnades per Arnau a favor de la pròxima vinguda de l'Anticrist, i valentament impugnades per fra Bernat de Puigcercós; i després dona, escrupolosament anotats, els quatre textos que són la base de tot l'estudi i que hom coneixia només fragmentàriament (ms. Vat. lat. 3824, fols. 160^b-174^d): l'*Eulogium* (inc. «Coram vobis...»), les dues *Denunciations* al bisbe de Girona, i l'apel·lació d'Arnau a la Santa Seu.

La futura edició crítica només haurà de notar les variants del ms. Borgh. 205 (cronològicament anterior) i dels restants manuscrits medievals, i les fonts antijoaquimites del segle XIII de què se serveix el polemista dominicà.

VI. — En l'últim dels articles esmentats és presentat l'estat actual de les recerques sobre els contactes de mestre Arnau amb els beguins provençals i llenguadocians, sense cap pretensió d'exhaurir el tema. Les línies essencials les havia dreçades ja el mateix autor en altres estudis de la seva tan copiosa i bàsica bibliografia arnaldiana.

Miquel BATLLORI, S. I.